

دانشکده علوم انسانی
گروه فقه و حقوق اسلامی
پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته فقه و حقوق جزا

عنوان:

مدیریت تعارض منافع نمایندگان حقوق خصوصی بررسی در فقه امامیه و حقوق
ایران و کانادا

نگارش

امنه خیاط زاده

استاد راهنما

دکتر محمدرضا عزیزاللهی

دی ماه ۱۴۰۱

شماره:		
تاریخ: ۱۴۰۱/۱۱/۰۸	اظهارنامه دانشجو	

ای‌نجناب آمنه خیاط زاده دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و حقوق خصوصی دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد، گواهی می‌دهم که پای‌ان‌نامه تدوین شده حاضر با عنوان: «مدیریت تعارض منافع نمایندگان حقوق خصوصی بررسی در فقه امامیه و حقوق ایران و کانادا» به راهنمای استاد محترم جناب آقا دکتر محمدرضا عزیزی‌اللهی توسط شخص ای‌نجناب انجام و صحت و اصالت مطالب تدوین شده در آن، مورد تایید است و چنان چه هر زمان دانشگاه کسب اطلاع کند که گزارش پای‌ان‌نامه حاضر صحت و اصالت لازم را نداشته، دانشگاه حق دارد مدرک تحصیلی ای‌نجناب را مسترد و ابطال نماید؛ همچنین اعلام می‌دارد در صورت بهره‌گیری از منابع مختلف شامل: گزارش تحقیقاتی، رساله، پای‌ان‌نامه، کتاب، مقالات تخصصی و سایر منابع اطلاعاتی، به منبع مورد استفاده و پدیدآورنده آن به طور دقیق ارجاع داده شده و نیز مطالب مندرج پای‌ان‌نامه حاضر تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط ای‌نجناب و یا سایر افراد به هیچ کجا ارائه نشده است. در تدوین متن پای‌ان‌نامه حاضر، چارچوب مصوب تدوین گزارش‌های پژوهشی تحصیلات تکمیلی دانشگاه شاهد به طور کامل مراعات شده و نهایتاً این که، کلیه حقوق مادی ناشی از گزارش پای‌ان‌نامه حاضر، متعلق به دانشگاه شاهد می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: آمنه خیاط زاده

امضای دانشجو

تاریخ: ۸ بهمن ۱۴۰۱

معاونت پژوهش و فناوری دانشکده علوم انسانی
صورت جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد آمنة خیاطزاده دانشجوی کارشناسی ارشد رشته فقه و حقوق خصوصی
به شماره دانشجویی ۹۹۷۵۶۷۵۰۱ رأس ساعت ۱۴:۰۰ مورخ ۱۴۰۱/۱۰/۱۲ در محل سالن دفاع دانشکده علوم
انسانی دانشگاه شاهد.

تحت عنوان:

"مدیریت تعارض منافع نمایندگان در حقوق خصوصی از منظر فقه امامیه و حقوق ایران و کانادا"

تشکیل گردید.

کمیته داوری پایان نامه کارشناسی ارشد، پس از استماع دفاعیات و طرح پرسش های لازم در زمینه علمی و تحقیقاتی مرتبط با پایان نامه
نامبرده ارزشیابی نهایی خود را به شرح ذیل اعلام نمودند:
پایان نامه نامبرده در جلسه دفاع با نمره ۱۷/۹۹ (به عدد) و فهرده و میرزا (به حروف) و با درجه مورد تایید
قرار گرفت / تگرفت.

بنابر نتایج شماره ۱۷/۹۹ مورخ ۱۴۰۱/۱۰/۱۲ معاون پژوهش دانشکده نمره پژوهشی اختصاص یافته به نامبرده ۱۷/۹۹ (به عدد) و فهرده و میرزا (به
حروف) می باشد و نمره نهایی پایان نامه دانشجو ۱۷/۹۹ (به عدد) و فهرده و میرزا (به حروف) و با درجه
مورد تایید مورد تایید می باشد.

اسماء معاون پژوهش
تاریخ:

استدلال طبق ماده ۲۳ آیین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد تأییدیه مصوب جلسه ۸۶۶ مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۱۲ شورای عالی برنده رتبه علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مالي ۱۹-۴۰، پستار خوب ۱۸۹۹۱۲۱۸، خوب ۱۷۹۹۱۲۱۶، قابل قبول ۱۵۹۹۱۲۱۴، غیر قابل قبول نمره کمتر از ۱۲

انحصاری دانشکده انسانی پایان نامه کارشناسی ارشد				
عنوان	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	نام دانشکده	اسماء
استاد راهنمای اول	دکتر محمد رضا عزیز الهی	استادیار	شاهد	<u>[Signature]</u>
استاد راهنمای دوم (در صورت وجود)	-	-	-	-
داور داخلی	دکتر سعید سید حسینی	استادیار	شاهد	<u>[Signature]</u>
داور داخلی دوم (در صورت وجود)	دکتر محمد رضا فلاح	استادیار	شاهد	<u>[Signature]</u>
داور خارجی	-	-	-	-
داور خارجی دوم (در صورت وجود)	-	-	-	-
نماینده تحصیلات تکمیلی (بدون نمره)	دکتر سعید سید حسینی	استادیار	شاهد	<u>[Signature]</u>

تقدیم به:

«ساحت مقدس صاحب العصر و الزمان حضرت بقیة اللہ الاعظم روحی و ارواحه العداء»

و روح پر فوج امام خمینی «ره» و شهیدان عزیز ایران اسلامی

خدای راسبی ساکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار نصیبم ساخته تا در سایه درخت پر بار وجودشان بیایم و از ریشه آنها شاخ و برگ کسیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم و دانش تلاش نمایم. والدینی که بودند تاج افتخاری است بر سرم و نشان دلیلی است بر بودنم.

ما حاصل آموخته‌هایم را تقدیم می‌کنم به آنان که

مهر آسمانی آنها آرام بخش آلام زمینی ام است.

به استوارترین تکیه گاهم، دستان پر مهر پدرم

به سبزترین نگاه زندگیم، چشمان سبز مادرم

که هر چه آموختم در کتب عشق شما آموختم و هر چه بگوختم طهره‌ای از دریای بی‌کران مهربانیان را پاس توانم بگویم.

و همچنین

تقدیم به همسرم به صمیمت باران؛ امید زندگانیم و پناهگاه حسنی ام که همواره پشتوانه‌ی من در تمامی مراحل زندگی و تحصیل بوده است.

و خواهران عزیزم که بهر امان همیشگی و مایه آرامش من هستند.

و پسر عزیزتر از جانم که وجودش سرمایه زندگی ماست.

سپاسگزاری

بدین وسیله با اتمام مقطع کارشناسی ارشد در دانشگاه شاهد تهران در اینجا بر خود واجب می‌دانم ابتدائاً به فراخور پایان‌نامه و از روی وظیفه درونی از اساتید گرانقدر و بزرگوارم برای تمام حمایت‌ها و زحمات بی‌دریغشان سپاسگزاری کنم.

استاد فرهیخته و فرزانه‌ام همه پیشرفت‌های معنوی و مادی بشر ریشه در تربیت افراد دارد که از منبع زلال ایمان، معرفت، تعهد و ایثار معلم سیراب می‌شوند.

از این منظر کشور و امدار همه استادانی است که به حق چراغ هدایت بشریت را به تأسی از پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله و سلم» روشن و فروزان نگاه داشته‌اند.

از خدای منان خواستارم همواره در کسوت شریف استادی با کلام نافذ و عزم راسخ و با تولید علم و دانش و پژوهش جهت آینده سازان این مرز و بوم با سرافرازی برای نیل به زندگی سعادت‌مندانه‌ی دنیوی و رستگاری اخروی کوشا و پویا باشید.

از استاد گرانقدرم دکتر محمدرضا عزیزاللهی که با ارائه‌ی ایده‌ها و مواضع جدید، افقی نو را در عرصه پژوهش دانش فقه و حقوق بر من گشودند نهایت قدردانی و سپاس را دارم.

از جناب آقایان دکتر فلاح و همچنین دکتر سید حسینی که زحمت داوری این رساله را بر عهده داشتند سپاس فراوان دارم.

همچنین از اساتید گرامی و اعضای هیئت علمی محترم فقه و حقوق دانشگاه و مسئولان محترم به جهت همراهی و پاسخگویی نهایت تشکر را دارم.

چکیده

تعارض منافع موقعیتی است که منافع شخصی فرد بر منافع حرفه ای اش تأثیر می گذارد. در این مواقع ممکن است نماینده مسئولیت خود نسبت به حفظ منافع اصیل را نادیده بگیرد. به منظور مدیریت این موقعیت ها و مقابله با آثار سوء آن، راهکار های متعددی در حوزه های مختلف از جمله حقوقی، فقهی و مدیریتی پیش بینی شده است. آنچه این پژوهش به دنبال پاسخگویی به آن است. این پرسش اساسی است که مدیریت تعارض منافع نمایندگان حقوق خصوصی با توجه به نظام حقوقی ایران و کانادا و فقه امامیه چگونه تبیین می شود؟ پرسش حاضر به صورت توصیفی _ تحلیلی با جمع آوری اطلاعات مورد نیاز به روش اسنادی _ کتابخانه ای به این نتیجه دست یافته است که موقعیت تعارض منافع در انواع نمایندگی حقوق خصوصی رخ می دهد و نیاز به مدیریت و راه حل های حقوقی و به کارگیری مکانیسم حل تعارض منافع دارد، که با اجرای قوانین کلی و جامع می توان به کنترل این شرایط کمک کرد. البته در ارتباط با مصادیق مختلف تعارض منافع بایستی رویکرد اتخاذی قانون گذار متفاوت باشد. تعارض بر حسب تأثیر آن بر سازمان به دو نوع سازنده و ویرانگر تقسیم می شود و مدیران باید در حفظ سطح معینی از تعارض بکوشند. یکی از وظایف مهم وکیل، وظیفه امانی اوست که ملزم است صرفاً در جهت منفعی که به وی اعتماد شده است عمل نماید. در این مسئله پرداختن به قواعدی از جمله «لاضرر» و همچنین قانون تعارض منافع کانادا و طرح مدیریت تعارض منافع ایران و بحث مدیریت متمرکز و غیر متمرکز و طرح نظریه نمایندگی ظاهری که نقطه تعادل مناسبی بین منافع اشخاص در حقوق خصوصی برقرار می کند را به عنوان راه حل هایی برای مقابله با وقوع تعارض منافع در انواع مختلف نمایندگی حقوقی از جمله دستاوردهای مهم این پژوهش در جهت تبیین و حل مشکل تعارض است.

کلید واژه: تعارض منافع، نمایندگی، لاضرر، مدیریت، وکیل

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه.....	۲
۲-۱. بیان مسئله.....	۴
۳-۱. اهداف پژوهش.....	۷
۱-۳-۱. هدف کلی.....	۷
۲-۳-۱. هدف اصلی.....	۷
۳-۳-۱. اهداف فرعی.....	۷
۴-۱. پرسش‌های پژوهش.....	۸
۱-۴-۱. پرسش اصلی.....	۸
۲-۴-۱. پرسش‌های فرعی.....	۸
۵-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۹
۱-۵-۱. مبانی نظری.....	۱۰
۲-۵-۱. مبانی عملی.....	۱۴
۶-۱. تعریف‌های عملیاتی متغیرهای پژوهش.....	۱۴
۷-۱. نوآوری پژوهش.....	۱۶

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

- ۱-۲. مقدمه ۱۸
- ۲-۲. مبانی نظری تحقیق ۱۹
- ۱-۲-۲. مقدمه ۱۹
- ۱-۲-۲. سرفصل فرعی در مورد مبانی نظری تحقیق ۱۹
- ۳-۲. پیشینه در داخل کشور ۲۹
- ۴-۲. پیشینه در خارج از ایران ۳۱
- ۵-۲. جمع بندی ۳۳
- مفهوم تعارض منافع ۳۶

فصل سوم: مفهوم و اقسام مدیریت تعارض منافع نمایندگان حقوق خصوصی در فقه امامیه و حقوق ایران و کانادا

- ۱-۳. مقدمه ۳۶
- مفهوم تعارض منافع در حقوق ایران و فقه امامیه و حقوق کانادا ۳۶
- ۲-۳. تبیین مفهوم تعارض منافع در حقوق ایران و دیگر نظام‌های حقوقی ۳۶
- ۱-۲-۳. تبیین مفهوم مدیریت تعارض منافع در حقوق ایران ۳۶
- ۲-۲-۳. هدف و تاریخچه مدیریت تعارض منافع ۳۸
- ۳-۲-۳. تعریف تعارض منافع ۴۰

- ۴۱-۲-۳. مفهوم تعارض منافع در دیگر نظام‌های حقوقی.....
- ۴۴-۲-۳. نقد به قانون تعارض منافع کانادا.....
- ۴۵-۲-۳. سیطره‌ی قوه مجریه بر مدیریت تعارض منافع.....
- ۴۷-۲-۳. تأثیر نظام پارلمانی بر مدیریت تعارض منافع.....
- ۴۸-۳. انواع تعارض منافع بر اساس محوریت ذی‌نفعان.....
- ۴۹-۳-۳. تعارض منافع درون‌گروهی.....
- ۵۰-۳-۳. تعارض منافع برون‌گروهی.....
- ۵۳-۳-۴. مفهوم و اقسام نمایندگان حقوق خصوصی.....
- ۵۳-۳-۴. مفهوم لغوی نمایندگی.....
- ۵۴-۳-۴. مفهوم اصلاحی نمایندگی.....
- ۵۶-۳-۵. انواع و اقسام نمایندگی.....
- ۵۹-۳-۵-۱. نمایندگی قانونی.....
- ۶۰-۳-۵-۲. نمایندگی قراردادی.....
- ۶۱-۳-۵-۳. نمایندگی ظاهری.....
- ۶۵-۳-۵-۴. نمایندگی ناشی از استاپل.....
- ۶۸-۳-۶. هزینه‌های نمایندگی به واسطه‌ی شکل‌گیری نمایندگی.....
- ۷۰-۳-۶-۱. رابطه‌ی نمایندگی و بروز تعارض منافع.....

- ۷-۳. مفهوم و انواع و اقسام مدیریت به صورت کلی ۷۰
- ۱-۷-۳. مدیریت متمرکز ۷۲
- ۲-۷-۳. مدیریت غیر متمرکز ۷۳
- ۳-۷-۳. تفاوت مدیریت متمرکز و مدیریت غیر متمرکز ۷۳
- ۴-۷-۳. حدود اختیارات مدیران ۷۵
- ۵-۷-۳. محدودیت‌های خاص مدیران ۷۶
- ۶-۷-۳. رابطه‌ی حقوقی مدیران و شرکت‌ها ۷۶

فصل چهارم: بررسی فقهی تعارض منافع نمایندگان حقوق خصوصی

- ۱-۴. مقدمه ۸۳
- ۲-۴. قاعده لاضرر ۸۴
- ۱-۲-۴. معنای ضرر در لغت فارسی ۸۴
- ۲-۲-۴. معنای ضرر در لغت عربی ۸۵
- ۳-۲-۴. مفهوم اصطلاحی ضرر در قانون مدنی ایران ۸۶
- ۴-۲-۴. تقسیم ضرر از حیث منشأ مالی و حقوقی ۸۷
- ۵-۲-۴. مفاد قاعده لاضرر ۸۸
- ۶-۲-۴. دیدگاه فقها در ارتباط با لاضرر ۹۰
- ۷-۲-۴. دیدگاه امام خمینی (ره) در ارتباط با لاضرر ۹۱

- ۹۲..... ۸-۲-۴ قاعده تراحم
- ۹۴..... ۹-۲-۴ گستره‌ی قاعده‌ی تسلیط در حقوق ایران
- ۹۵..... ۱۰-۲-۴ تراحم بین لاضرر و قاعده تسلیط
- ۹۷..... ۱۱-۲-۴ تراحم بین قاعده تسلیط و اصل صحت
- ۹۸..... ۱۲-۲-۴ تعارض
- ۹۹..... ۱۳-۲-۴ تعارض در اصطلاح
- ۱۰۰..... ۱۴-۲-۴ راه‌حل تعارض
- ۱۰۰..... ۳-۴ مدیریت تعارض منافع در منابع اسلامی
- ۱۰۱..... ۱-۳-۴ آیات قرآن کریم در ارتباط با تعارض منافع
- ۱۰۲..... ۲-۳-۴ روایات مرتبط با تعارض منافع
- ۱۰۳..... ۳-۳-۴ تعارض منافع و ذی‌نفعی راوی حدیث
- ۱۰۴..... ۴-۴ تکنیک‌های حل تعارض منافع نمایندگان
- ۱۰۵..... ۱-۴-۴ مدیریت تعارض و سبک‌های مختلف آن
- ۱۰۶..... ۲-۴-۴ استراتژی رقابت
- ۱۰۷..... ۳-۴-۴ استراتژی سازش یا نرمش
- ۱۰۷..... ۴-۴-۴ استراتژی اجتناب
- ۱۰۸..... ۵-۴-۴ استراتژی همکاری مبتنی بر اعتماد

- ۱۰۹..... ۴-۴-۶. استراتژی مصالحه
- ۱۱۲..... ۴-۵-۵. مصادیق تعارض منافع در حقوق ایران و حقوق کانادا
- ۱۱۲..... ۴-۵-۱. مصادیق تعارض منافع در حقوق ایران
- ۱۱۲..... ۴-۵-۲. منصب قضاوت و تعارض منافع
- ۱۱۳..... ۴-۵-۳. رابطه وکیل و موکل و تعارض منافع
- ۱۱۴..... ۴-۵-۴. حق العمل کاری و تعارض منافع
- ۱۲۰..... ۴-۵-۵. تعارض منافع در محدودیت پذیرش کارآموز و کالت
- ۱۲۱..... ۴-۵-۶. مصادیق تعارض منافع در بهزیستی
- ۱۲۲..... ۴-۵-۷. مصادیقی از تعارض منافع در حقوق تجارت ایران
- ۱۲۴..... ۴-۵-۸. غوغای تعارض منافع جاستین ترو دو

فصل پنجم: بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات

- ۱۲۷..... ۵-۱. مقدمه
- ۱۲۷..... ۵-۲. پاسخ به پرسش های پژوهش
- ۱۲۷..... ۵-۲-۱. پرسش نخست
- ۱۲۸..... ۵-۲-۲. پرسش دوم
- ۱۲۹..... ۵-۲-۳. پرسش سوم
- ۱۳۰..... ۵-۳. نتیجه گیری

۱۳۲	.....پیشنادهای حاصل از پژوهش
۱۳۴	.....پیشنهاد برای پژوهش های آتی
۱۳۶	.....منابع فارسی
۱۴۲	.....منابع لاتین
۱۴۳	.....قوانین و مقررات

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه

تعارض منافع مجموعه شرایطی است که این خطر را ایجاد می‌کند که تصمیم یا اقدامات حرفه‌ای درباره‌ی منفعت اولیه به صورت ناروا تحت تأثیر منفعتی ثانویه قرار گیرد.

نمایندگان حقوق خصوصی من جمله نهادهای مهم و پرکاربرد در نظام‌های حقوقی است که استفاده از آن با توسعه ارتباطات و گسترش دامنه روابط اعتباری در جوامع و نیز انجام اعمال حقوقی متعدد بیش از پیش، توسعه یافته است.

در قرون ابتدایی بشری، زندگی به پیچیدگی عصر حاضر نبود. از آنجایی که فعالیت‌های اجتماعی، بسیار محدود و غیر متنوع بود و مشکلات و چالش‌های عصر حاضر در آن زمان وجود نداشت، اشخاص کلیه امور خود را شخصاً و بالمباشره انجام می‌دادند و نیازی به نهاد نمایندگی احساس نمی‌شد. اما در حال حاضر، نهاد نمایندگی بسیار اهمیت دارد.

اشخاص، کلیه تصرفات در امور حقوقی را یا برای خودشان انجام می‌دهند یا از جانب شخص دیگری نمایندگی را بر عهده می‌گیرند و مشمول قانون مدیریت تعارض منافع می‌شود. نمایندگی، خود به سه دسته قانونی، قراردادی و قضایی تقسیم می‌شود که هر کدام بسته به منشأ نیابت متفاوت هستند. چنانچه نمایندگی ناشی از حکم قانون باشد، مانند ولایت قهری، نمایندگی قانونی است. اگر نمایندگی بر حسب قرارداد بین طرفین باشد، مانند وکالت و نمایندگی حقوقی ادارات دولتی و خصوصی، نمایندگی از نوع قراردادی خواهد بود. اگر نماینده منصوب مقام قضایی باشد، مانند قیم، نمایندگی از نوع قضایی محسوب می‌گردد. همه موارد ذکر شده از نوع نمایندگی واقعی هستند.

برخی معتقدند نمایندگی صفت کسی است که اقدام به انجام یک عمل حقوقی برای شخص به استناد قدرت قانونی یا به علت اختیار ناشی از قرارداد می‌کند و نتیجه اقدام او، ایجاد یک تعهد یا یک حق به عهده یا به نفع می‌باشد. این معنی اعم از وکالت، ولایت، وصایت، قیومیت، نمایندگی تجاری

(ماده ۳۹۵ قانون تجارت) و حق العمل کاری (ماده ۳۵۷ قانون تجارت) می‌باشد. در همین خصوص، گاه گفته می‌شود که بین نمایندگی و وکالت رابطه عموم و خصوص من وجه برقرار است. در روابط خصوصی، اصل، استقلال حقوقی اشخاص است که در فقه به اصل عدم ولایت تعبیر می‌شود. اصل کلی در تمام اقسام نمایندگی این است که نماینده باید در تصرفات و اقدامات خود مصلحت اصیل را رعایت کند. منظور از مصلحت این است که عمل نماینده، علاوه بر اینکه مفسده و زیانی برای اصیل نداشته باشد، در جهت منافع او و به سود او باشد. عدم مدیریت تعارض منافع اثرات منفی فراوانی بر نهاد نمایندگی و نظام کلی اقتصادی دارد؛ از طرفی نیز موجب بی‌اعتمادی و عدم اطمینان به نهاد نمایندگی می‌شود. در برخی موارد، نمایندگان حقوقی در موقعیتی قرار می‌گیرند که نفع شخصی آنها با منافع شغلی و تعهدی آنها تعارض دارد. شناخت مواردی که به تعارض منافع می‌انجامد و چاره‌اندیشی در جهت حل هزینه‌های نمایندگی و به‌طور کلی، تعارض منافع در قوانین اصلی ضروری می‌باشد تا در هنگام اصلاح قوانین، مورد توجه قرار گیرند. حال باید به این نکته توجه شود که ارتباطات اجتماعی افراد کنار هم، گاهی با ورود ضرر به خود یا دیگری همراه است که باعث ایجاد تعارض منافع می‌شود. در برخی موارد، ورود ضرر به خود یا دیگری، برای دفع ضرر مهم‌تر می‌باشد. قوانین اصولاً دارای عقبه‌ای نظری و توجیهی جامع‌اند که این عقبه می‌تواند ناشی از تحولات اجتماعی و اقتصادی باشد. این نظریات و عقبه هستند که موجب می‌گردند قانون‌کارایی لازم را داشته و متناسب با روحیات و فرهنگ جامعه باشد و متناسب با اوضاع و احوال به نحو صحیح و نه شتاب‌زده به تصویب برسند که لااقل در مدت کوتاه نیازمند اصلاح نباشند. بررسی قوانین موجود در زمینه‌های مختلف در حقوق ایران، برای مثال طرح مدیریت تعارض منافع ایران، بیانگر این است که این عقبه وجود ندارد.

برای بررسی موارد بیان شده، ابتدا مواردی که به تعارض منافع بین ذی‌نفعان مختلف منجر می‌گردد، مطرح می‌شوند و در نهایت راهکارهای پیش‌بینی شده برای حل تعارض، مورد بررسی قرار می‌گیرند.

پایان‌نامه حاضر، به بررسی مدیریت تعارض منافع نمایندگان حقوق خصوصی در نظام حقوقی ایران و کانادا و فقه امامیه می‌پردازد.

۱-۲. بیان مسئله

نهاد حقوقی نمایندگی، یکی از رایج‌ترین نهادهای حقوقی است. در میان قراردادهای حقوقی و تجاری، بخش مهمی از روابط، با قراردادهای خاصی تحت عنوان قراردادهای نمایندگی تنظیم می‌گردد.

تعارض منافع، شرایط و موقعیتی است که فرد تحت تأثیر منفعت‌ها قرار می‌گیرد و بین نفع شخصی و نفع حرفه‌ای، تعارض رخ می‌دهد. این حالت، بر تصمیم و رفتار حرفه‌ای شخص که نسبت به آن مسئول است، تأثیر می‌گذارد. این اصطلاح در نظام‌های حقوقی توسعه‌یافته، شناخته شده است و پس از شکل‌گیری دو مفهوم «سازمان» و «مدیریت» پدید آمده است (محقق داماد و درویش‌زاده، ۱۴۰۰؛ ۱۳۳).

این مسئله در اکثر کشورهای جهان و در همه نظامات حقوقی رخ می‌دهد. موارد بسیاری از این مسئله، هم در حیطه حقوق خصوصی و هم در حیطه حقوق عمومی وجود دارد. در نظام حقوقی ایران که برگرفته از قانون فرانسه و نظام حقوقی رومی ژرمن و مبتنی بر فقه امامیه است، در حیطه حقوق خصوصی، هم در قانون مدنی و هم در قانون تجارت، مواردی از پیش‌بینی مسئله تعارض منافع در نمایندگان مدنی و تجاری به‌صورت پراکنده اشاره شده است. در سال جاری، طرح تعارض منافع

ایران مطرح شد که دارای چندین فصل و ۲۷ ماده می‌باشد. این مسئله در تمامی نهادهای نمایندگی و انواع آن در حقوق خصوصی، علی‌الخصوص در وکالت، در رابطه بین وکیل و موکل ماده ۶۶۷ و ۶۶۸ قانون مدنی، در بحث قیمومیت و رابطه قیم با مولی‌علیه خود م ۱۲۴۰ قانون مدنی، در شرکت‌های تجاری و تصمیمات مدیران این شرکت‌ها در مقابل سهامداران شرکت ماده ۱۲۹ الی ۱۳۳ قانون تجارت، در ارتباط با حق‌العمل کاری طبق ماده ۳۶۴ قانون تجارت، در شرکت‌های مدنی، سهامداری در شرکت‌های خصوصی ماده ۲۰ طرح تعارض منافع ایران، در بورس اوراق بهادار رخ می‌دهد.

در رشته‌های مختلف از جمله اقتصاد و حقوق، نمایندگی تعاریف خاص خود را دارد. نمایندگی از بُعد حقوقی رابطه‌ای است بین نماینده و اصیل که به موجب آن نماینده می‌تواند به نام و حساب اصیل در انعقاد قراردادی شرکت کند که آثار آن به‌طور مستقیم دامن‌گیر اصیل می‌شود. در نمایندگی اراده نماینده جانشین اراده اصیل می‌شود و حقوق و مسئولیت‌هایی برای وی ایجاد می‌کند. نمایندگی، فارغ از اینکه حاصل از قرارداد، قانون، تنفیذ یا استاپل باشد، دارای قواعد و مقرراتی است و در همه این موارد، امکان رخ دادن تعارض منافع وجود دارد.

با عنایت به اینکه در نمایندگی‌های قانونی، به موجب مواد ۱۱۸۳ و ۱۲۳۵ قانون مدنی مورد نمایندگی ولی و قیم محدود به انجام اعمال حقوقی از طرف مولی‌علیه نیست و علاوه بر کلیه امور مربوط به اموال و حقوق مالی، مواظبت شخص مولی‌علیه را هم که با انجام بسیاری از اعمال مادی صرف ملازمه دارد، به عهده گرفته است، می‌توان بر این باور بود که قلمرو و شمول نمایندگی حتی اعمال مادی را نیز دربرمی‌گیرد (ابراهیمی ترکمان، ۱۳۸۷: ۵۱).

در هر جا که یک طرف به نمایندگی از دیگری اجرای تعهدی را بر عهده داشته باشد، به‌علت اطلاعات بیشتری که نسبت به اصیل قرارداد دارد، مشکلات نمایندگی بروز می‌کند و تعارض منافع را به وجود می‌آورد. برای مثال، اگر یک مؤسسه مالی، به‌منظور اجرای پروژه اقتصادی سنگین، مبادرت

به اعطای تسهیلات به یک شرکت پیمانکار کند، این رابطه از لحاظ حقوقی عقد قرض، ولی از منظر اقتصاددانان، ماهیتاً نمایندگی است. چون سرنوشت رفاه تأمین‌کننده مالی، بستگی به اعمال و تدابیر اتخاذی شرکت پیمانکار جهت موفقیت در اتمام پروژه و تسویه تسهیلات دریافتی دارد. بنابراین، طیف وسیعی از اعمال و روابط حقوقی که ماهیتاً وکالت نیستند و با عناوین دیگر حقوقی شناخته می‌شوند، به لحاظ اقتصادی داخل در عنوان نمایندگی قرار می‌گیرند. این معنی از نمایندگی، در تعارض منافع به کار گرفته می‌شود (صادقیان ندوشن؛ باقری، ۱۳۹۵: ۵).

در نظام حقوقی کانادا، قوانین قضایی و مدنی که ریشه در سیستم حقوقی انگلیس دارند، در هر یک از استان‌ها و ایالت‌ها، قوانین خاص خود را به کار می‌برند. برای مثال، حقوق قضایی و مدنی در ایالت کبک کانادا، به دلیل فرانسوی‌نشین بودن آن، بر مبنای حقوق مدنی فرانسه شکل گرفته است؛ ولی در کل، در سرزمین کانادا، قوانین کلی و قضایی و مدنی دولت فدرال حاکم است. در قوانین استخدامی کانادا، مقررات لازم جهت جلوگیری از تضييع حق کارگران پیش‌بینی شده است. یکی از قوانین عادلانه‌ای که در حیطه‌ی کاری در ایالت کبک وضع گردیده، این است که کارفرما نمی‌تواند بدون دلیل موجه، قرارداد خود را با کارگر فسخ کند تا منافع کارگر در خطر نیفتد (حسینی، ۱۳۹۸، ۱۵-۳۰).

در بخش مقدمه قانون تعارض منافع کانادا به این نکته مهم اشاره می‌کند:

“private interest does not include an interest in a decision or Matter”

به این معنا که منافع خصوصی افراد شامل منفعت در تصمیم‌گیری نمی‌شود.

قاعده «لاضرر»، یکی از قواعد فقهی مهم می‌باشد و معیاری مناسب برای توازن و تعادل میان فرد و جمع می‌باشد که معیارش نفی ضرر است. در حقوق اسلام، تعارض مالکیت خصوصی و منفعت عمومی، از ضوابط تعارض قاعده لاضرر و قاعده تسلیط استنباط می‌شود.